

Píše Veronika Tuckerová

(E*forum, 30. 03. 2015)

Kniha **Michelle Woodsové** *Kafka Translated* (New York, Bloomsbury 2014, 283 s.) je zamyšlením nad tím, čím může zkoumání překladů přispět k porozumění Kafky. Autorka, anglistka působící na Státní newyorské univerzitě v New Paltz, analyzuje překlady, ale také překladatelské poznámky, recenze a teoretická pojednání. Současná doba se pro podobnou studii dobře hodí: Woodsová má k dispozici kromě původních překladů Kafky do angličtiny i mnohé překlady nové, které vycházejí od konce osmdesátých na základě kritického souborného vydání Kafkova díla. V těchto nových vydáních se překladatelé a vydavatelé pokoušejí „získat zpět to, co mnozí považovali za ztracené: části textů [...], mnohoznačnost a specifičnost jazyka a z něj vycházejícího humoru“ (s. 3). Studie Woodsové zároveň dokládá, že téma překladu je v posledním desetiletí na angloamerické půdě živé. Překladů vychází více než dříve, otázce překladu je věnována soustavnější kritická a odborná pozornost (sama Woodsová je autorkou knih o překladech Milana Kundery či o souvislostech divadla, cenzury a překladu).

Kafka Translated se zabývá překlady čtyř důležitých překladatelů Franze Kafky (Milena Jesenská, Willa Muirová, Mark Harman a Michael Hofmann). Volba překladatelů se může zdát poněkud nahodilá (překladatelka do češtiny, tři do angličtiny, dva raní překladatelé, dva současní), dobře ovšem ukazuje posuny v překladatelských přístupech od dvacátých let do současnosti. Hlavním teoretickým zázemím Woodsové je překladatelská teorie Lawrence Venutiho; autorka užívá různých jeho konceptů občas bez uvedení pramene, což dokládá, nakolik tyto teorie v americké anglistice již zdomácněly. V příklonu k jeho terminologii nazývá překladatele „embodied agents“ (tělesní prostředníci) a „holistic, gendered, and literary beings“ (bytosti celistvé, genderově určené a literární) (s. 6). Namísto hodnocení jednotlivých překladů dává prostor a „viditelnost“ jejich autorům, umožňuje, aby nás informovali o svém přístupu a překladatelských volbách. Uvádí jejich překládání do kontextu jejich myšlení o překladu, naznačuje, jak „exilové“ zkušenosti ovlivnily jejich literární jazyk (Woodsová označuje termínem exil pobyty Jesenské ve Vídni a Muirové v Praze), ale také je uvádí do vztahu k dobové nakladatelské a editorské praxi a soudobému literárnímu prostředí.

Woodsová přiznává Jesenské a Muirové zásluhy, které jim byly upírány v době, kdy se překladatelství považovalo za podřadnou literární činnost (trend, který podle autorky v anglickém kontextu stále trvá), a také vzhledem k jejich marginalizované pozici žen. V souvislosti s Jesenskou, první překladatelkou Kafky vůbec, Woodsová informuje o kvalitě jejich vlastních novinářských textů a pomáhá ji demystifikovat coby „Kafkovu

milenku,“ což je obraz převládající v anglofonním prostředí. Woodsová kladně hodnotí „věrnost“ jejího překladu povídky *Topič*, o níž se vyjádřil Kafka v jednom ze svých dopisů. Ale na rozdíl od kritiků, kteří kritizovali tuto „věrnost“ jako výsledek nedostatečné znalosti němčiny a nedostatečných překladatelských zkušeností, v ní Woodsová vidí otevřenost vůči literárnímu experimentu a stylistické „transgresi“. S odkazem na Neumannův *Kmen*, kde vyšel *Topič* jako vůbec první překlad Kafkova díla do jiného jazyka (*Kmen* 4, 1920–21, č. 6, 22. 4. 1920, s. 61–72), Woodsová tvrdí, že Jesenská překládala „v místě a době, kdy byly takové transgrese aktivně vyhledávány, neboť byly vnímány jako artikulace estetických a v důsledku toho sociálních změn“ (s. 27). To je bezesporu zajímavý pohled na překlad Jesenské, jemuž, jak Woodsová správně poznamenává, kritici nevěnovali přílišnou pozornost. Autorka necituje článek Josefa Čermáka, který připisuje „věrnost“ překladu Jesenské, „otrocké“ zachování německého slovosledu, důvodům historickým. Je „věrnost“ projevem nevědomé jazykové interference, anebo důsledkem uvážené volby? Woodsová nebere v potaz dlouhou tradici překladu z němčiny do češtiny s jejich specifickými stylistickými a syntaktickými problémy a se sympatiemi vůči Jesenské hodnotí její překlad dnešními měřítky, která vyžadují přesnost; překladatelé jako Harman se snaží co nejvěrněji převést Kafkova souvětí a dodržet úspornost či přímo sporost originálu.

Jako první překládali Kafku do angličtiny manželé Willa a Edwin Muirovi, kteří v letech 1921 až 1924 žili v Praze (v letech 1930–48 přeložili *Zámek*, *Proces*, a *Ameriku*). Ačkoli překlady byly většinou přičítány Edwinu Muirovi, připisuje Michelle Woodsová na základě archivních dokumentů velký podíl na jejich autorství Wille Muirové. Tyto překlady byly kritizovány za nedostatek přesnosti, za to, že neodpovídaly Kafkově modernistickému stylu, za „normalizaci“ jeho jazyka. Woodsová se je pokouší rehabilitovat s argumentací, že Muirovi Kafkův styl dobře chápali a cenili jej – Kafka koneckonců vyšel anglicky jejich zásluhou – ale věděli, že musejí jazyk neznámého autora „domestikovat“, převést jej do „přirozené angličtiny“, která přitom pro tyto Skoty vůbec přirozená nebyla. Jen tak mohli napomoci Kafkovi na cestě k anglicky mluvícím čtenářům. Jak ve svém poutavém portrétu autorky uvádí, Willa Muirová sama psala modernistickou a experimentální prózu.

S Harmanem a Hofmannem se dostáváme do „velké éry nových překladů“ (podle Harmanova vyjádření, s. 91) po roce 1987, kdy nakladatelé z USA a Velké Británie začali objednávat nové překlady Kafky. Woodsová pozorně čte, co Harman a Hofmann píšou o svém přístupu a konkrétních překladatelských volbách v předmluvách, rozhovorech a esejích. Zajímavě pojednává o angličtině obou překladatelů (Harmanův irský původ, Hofmannův německý otec) a jejich literárním jazyce (kupříkladu co se Harman naučil od Becketta, o němž psal, a co z toho přenáší do svých překladů).

Analýzy Woodsové názorně ukazují, jak se historicky měnily požadavky literárního překladu. Její přístup také implicitně popírá běžná tvrzení, že nové překlady nutně nahrazují ty starší. Zastává zajímavou myšlenku, že autoři nových překladů to „mají snazší,“ protože překládají dobře zavedeného klasika, spíše než nového autora, a mohou si dovolit použít náročnější, experimentální jazyk (s. 89). Nové překlady, jako

ten Harmannův, nám dávají podle Davida Damrosche „módně postmoderního Kafku“. Dnes oceňujeme jeho styl, neboť jsme prošli „postmoderní láskou k fragmentům, vnitřním rozporům a nedokončenosti“ (s. 88). Až novější překlady podle Woodsové dávají vyniknout Kafkově humoru.

Druhá část knihy se zabývá překladem jako tématem Kafkovy prózy, a „překladem“ Kafkových textů do různých filmových podob, včetně kupříkladu *Ameriky* Vladimíra Michálka z roku 1993. Woodsová se inspiruje současnými studiemi o „literárních překladatelích“ v anglické literatuře. Obzvláště bohatá je její analýza ústřední kapitoly v románu *Proces*, která konkrétně tematizuje překlad. Pohled na Josefa K. jako tlumočníka či překladatele (v setkání s italským hostem, jehož má provádět po Praze) nabízí možnost vyhraněného výkladu ústředního podobenství prózy *Před zákonem*. Analýza Woodsové je nejúčinnější právě tam, kde se věnuje specifickým aspektům překladu a tlumočení: mimojazykové komunikaci Josefa K. (užití rukou a rtů), či v přeneseném významu konstrukci vypravěče románu jakožto překladatele. Méně přínosné a metodologicky sporné se mi jeví užívání slova „překlad“ ve významu „chybné či nedostatečné komunikace“, což je ovšem častá interpretační figura odborných textů o Kafkovi.

Především je ovšem v analýze Woodsové sporné, nakolik je účelné používat tentýž výraz, „překlad“ (translation), pro překlad interlinguální (Jacobson) a zároveň pro filmovou adaptaci textu, a dokonce i ve významu interpretace. Jiné jazyky ostatně takovou pružnost neumožňují, anebo ne tak snadno. Studie Woodsové tak mimoděk připomíná, že překladatelské diskursy nejsou vždy přeložitelné. Přínosný je na druhou stranu autorkou nově zavedený termín „transreading“ pro takové zkoumání překladu, které umožňuje nová čtení původního textu.

Knihla poskytuje vhled do „anglického Kafky“, specifické recepce jeho díla v anglickém překladu, a je inspirací pro všechny, kdo se zajímají o Kafku i překlad obecně. Silnou stránkou knihy je pečlivá prezentace materiálů dříve v angličtině nepřístupných, v bohatství a pečlivé analýze pramenů. Českého čtenáře vybízí elegantně a vtipně napsaná publikace k novému zamyšlení nad rozdíly mezi různými překlady Kafky do češtiny.

www.ipsl.cz